

Seletuskiri
Vabariigi Valitsuse protokollilise otsuse „Eesti keele arengukava 2021–2035 esitamine Riigikogule“ eelnõu juurde

1. Sissejuhatus ja eesmärk

Lähtudes riigieelarve seaduse § 20 lõikest 2 ja kooskõlas Vabariigi Valitsuse 19. detsembri 2019. a määrusega nr 117 „Valdkonna arengukava ja programmi koostamise, elluviimise, aruandluse, hindamise ja muutmise kord“ esitab Haridus- ja Teadusministeerium Vabariigi Valitsusele menetlemiseks „Eesti keele arengukava 2021–2035“, mille koostamise ettepaneku kiitis Vabariigi Valitsus heaks 16. aprillil 2020.

Eesti keele arengukava sätestab Eesti keelepoliitilised eesmärgid ja tegevused aastateks 2021–2035 ja on jätkuks järgmistele keelepoliitilistele dokumentidele: eesti keele arendamise strateegia (2004–2010), eesti keele arengukava 2011–2017 (2020) ja Eesti võõrkeelte strateegia 2009–2015 (2017).

Arengukava koostamisel on lähtutud põhiseadusest, keeleseadusest, keelevaldkonna ja keelevaldkonnaga seotud strateegilistest dokumentidest, uuringutest, analüüsides, seiretest ja audititest ning arengukava sisendiks on ka riiklik pikaajaline arengustrateegia „Eesti 2035“ (eelnõu), mille strateegilist üldsihti „Demokraatlik ja turvaline riik, kus säilib ja areneb eesti rahvas, keel ja kultuur“ arengukava täielikult toetab, kuna eesti keele ja kultuuri säilimine on arengukava keskne eesmärk.

Arengukava on koostatud 15 aastaks, arvestades taotletava mõju pikaajalisust ning teiste keelevaldkonna arengukavaga seotud riiklike strateegiate („Eesti 2035“) ja arengukavade (haridusvaldkonna, teadus- ja arendustegevuse, innovatsiooni ning ettevõtluse ja noortevaldkonna arengukavad) ajalist kestvust.

Arengukava põhiosa struktuur on järgmine:

- Sissejuhatus
- Praeguse olukorra kirjeldus ja valdkonna arenguvajadused
- Arengukava strateegiline raamistik
- Strateegilised eesmärgid ja tegevussuunad
- Möödikud
- Arengukava mõjude hindamine
- Arengukava koostamise protsess ja kaasamine
- Juhtimine, rakendamine ja aruandlus
- Arengukava maksumuse prognoos

Arengukava lisadena on esitatud praeguse olukorra kirjeldus ja arenguvajadused, arengukavaga seotud strateegiliste dokumentide ülevaade, möödikute metoodika ja allikad ning arengukava panus ÜRO säästva arengu eesmärkidesse.

Arengukava elluviimist juhib Haridus- ja Teadusministeerium.

Arengukava koostamise ettepanekus kasutatud pealkiri „Eesti keelevaldkonna arengukava“ on asendatud pealkirjaga „Eesti keele arengukava“ järgmistel kaalutlustel: 1) selline pealkiri sobitub eesti keelepoliitika alusdokumentide traditsiooniga, sest ka praegu kehtiv dokument, mida on pikendatud käesoleva aastani, kannab sama pealkirja; 2) lühem pealkiri on suupärasem ja vähem bürookraatlik, vastates üldisele taotlusele rakendada selge keele põhimõtteid kõikides eluvaldkondades, ka seadustekstides ja muudes riiklikes aktides; 3) Eesti keelenõukogu arutas 30. märtsi koosolekul dokumendi pealkirja ja andis soovitusel jääda sellise pealkirja juurde.

Arengekava eelnõu valmis Haridus- ja Teadusministeeriumi, Eesti keelenõukogu ja arengukava juhtkomisjoni koostöös. Seletuskirja koostasid Haridus- ja Teadusministeeriumi keeleosakonna juhataja Andero Adamson, andero.adamson@hm.ee, tel 735 0225, keeleosakonna nõunik Sirli Zupping, sirli.zupping@hm.ee, tel 735 4025, ja keeleosakonna peaekspert Pille Põiklik, pille.poiklik@hm.ee, tel 735 0223. Eelnõu juriidilise ekspertiisi tegi Haridus- ja Teadusministeeriumi õigusosakonna juhataja Sille Uusna, sille.uusna@hm.ee, tel 735 4029. Arengekava eelnõu on keeleliselt toimetanud Inga Kukkk, inga.kukk@hm.ee, tel 735 4027.

2. Eelnõu sisu

Eesti keele arengukava eesmärk ja struktuur

Uus arengukava on kehtiva, aastani 2020 pikendatud eesti keele arengukava jätkustrateegia, milles seatakse eesti keele arengu eesmärgid ja tegevussuunad järgmiseks 15 aastaks, samuti eesti keele kui teise keele ning Eesti võõrkeeleõpetuse eesmärgid ja tegevussuunad.

Esimeses peatükis on kirjeldatud keelevaldkonna praegust olukorda ja peamisi arenguvajadusi.

Teises peatükis esitatakse arengukava strateegiline raamistik, st arengukava väljatöötamise ja elluviimise jaoks olulised rahvusvahelised ja riiklikud dokumendid, ning kirjeldatakse nende seost keelevaldkonnaga.

Arengekava **kolmandas peatükis** on sõnastatud arengukava üldeesmärk ja strateegilised eesmärgid ning tegevussuunad strateegiliste eesmärkide kaupa.

Üldeesmärk: tagada eesti keele elujõud ja toimimine esmase keelena igas eluvaldkonnas, tagada igapäevase õiguse ja võimaluse kasutada Eestis eesti keelt, säilitada ja tugevdada eesti keele staatust, mainet ja eestikeelset kultuuri- ja informatsiooni ning väärtustada teiste keelte valdamist.

Üldeesmärgi saavutamist toetavad kolm strateegilist eesmärki:

- 1) eesti keele staatus on kindel ja maine on hea;
- 2) eesti keele uurimine on rahvusvaheliselt kõrgel tasemel ning keeletaristu on innovaatiline, avatud ja mitmekesine, eestikeelset oskussõnavara arendatakse koordineeritult.
- 3) kõik Eesti elanikud valdavad eesti keelt ja väärtustavad teiste keelte oskust.

Esimese strateegilise eesmärgi saavutamiseks on planeeritud tegevussuunad, mis hõlmavad keele mainet ja staatust, keelehoiakuid ning järelevalvet keelepoliitika elluviimise ja seaduste täitmise üle. Seaduste ja mainekujundusega tagatakse eesti keele toimimine, elujõud ja staatus kõigis ühiskonnaelu valdkondades – avalikus suhtluses, hariduses ja teaduses, elukestvas õppes, huvitegevuses, meedias, poliitikas, ettevõtluses, majanduses, kultuuri- ja loometegevuses, avalikus ruumis, teeninduses, arstiabis ning igapäevaelus. Väärtustatakse korrektset keelekasutust avalikus ja ametlikus suhtluses ning aidatakse kaasa eesti kirjakeele normi rakendamisele.

Teise strateegilise eesmärgi saavutamiseks on planeeritud tegevussuunad, mis hõlmavad keeleteaduse, keele tehnoloogia ja oskussõnavara arendamist. Arendatakse keele- ja kõnetehnoloogiat, toetatakse innovaatiliste keeleressursside, keeleõpperakenduste ja tugisüsteemide arendamist. Toetatakse Eesti keeleteaduse arengut ning edendatakse terminiteadust, järjepidevalt arendatakse keelekorpusi ja sõnastikke.

Kolmanda strateegilise eesmärgi saavutamiseks on planeeritud tegevussuunad, mis hõlmavad eestikeelset kooliharidust ja kõrghariduse keelsust, emakeeleõpetust, eesti keele kui teise keele õpet ning võõrkeeleõpet. Tagatakse igakülgset võimalust eesti keelt elukestvalt õppida ja kasutada; toetatakse välismaal elavate eestlaste eesti keele õpet. Toetatakse eestikeelse hariduse arendamise plaani väljatöötamist ja elluviimist. Tagatakse eesti keele ja kirjanduse õpetamise kõrge kvaliteet. Pööratakse tähelepanu eesti keele kui teise keele õppe kvaliteedile ja ligipääsetavusele, luuakse täiskasvanutele võimalusi eesti keele kui teise keele õppimiseks. Maailma kultuuripärandi sügavamaks mõistmiseks ja Eesti konkurentsivõime tugevdamiseks õpetatakse Eesti haridussüsteemis võõrkeeli ja laiendatakse võõrkeeleõppe võimalusi. Kolmanda strateegilise eesmärgi saavutamisel on määrav roll haridusvaldkonna arengukava 2021–2035 (eelnõu) tegevustel, mille eesmärk on toetada ühise kultuuri- ja väärtusruumi kujunemist, tagada kvaliteetne eestikeelne ja eesti keele õpe ning soodustada võõrkeelte õppimist.

Neljandas peatükis on kirjeldatud arengukava tulemuslikkuse mõõtmist. Arengukaval on kokku kaheksa mõõdikut, millest kaks mõõdavad üldeesmärgi ja ülejäänud strateegiliste eesmärkide saavutamist.

Viindas peatükis on esile toodud arengukava mõjud. Kuna keelevaldkond seob kogu ühiskonda, selle eri sektoreid ja huvirühmi, puudutavad arengukava tegevused ja nendega taotletav mõju kogu Eesti elanikkonda. Analüüsitud on sotsiaalset, sh demograafilist mõju, mõju riigi julgeolekule ja välissuhetele, majandusele, elu- ja looduskeskkonnale, regionaalarengule ning riigiasutuste ja kohaliku omavalitsuse korraldusele.

Kuuendas peatükis on esitatud ülevaade arengukava koostamisest ja kaasamisest. Arengukava koostamist alustati 2018. aasta ideekorjega avalikkusele ja valdkondade esindajatele suunatud üritusel. Arengukava koostamise protsessi vältel on kohtunud eri ministriumidega, Eesti keelenõukogu eestvedamisel on korraldatud keelevaldkonna ekspertide seminare. Töö arengukavaga on Eesti keelenõukogus ja arengukava juhtkomisjonis jätkunud 2020. aastal.

Seitsmendas peatükis on kirjeldatud arengukava juhtimise, rakendamise ja aruandluse korraldust. Arengukava elluviimist juhib ning selle aruandlust korraldab Haridus- ja Teadusministeerium ning selle elluviimisele panustavad kõik ministriumid, kelle valitsemisalas on keelevaldkonnaga seotud ülesandeid. Arengukava rakendamist ja aruandlust toetab arengukava juhtkomisjon, kuhu kuuluvad Haridus- ja Teadusministeeriumi, Kultuuriministeeriumi, Justiitsministeeriumi, Rahandusministeeriumi, Siseministeeriumi, Sotsiaalministeeriumi, Riigikantselei ja Eesti keelenõukogu esindajad. Arengukava puudutavad otsused tehakse juhtkomisjoni ja Eesti keelenõukogu koostöös. Eesti keelenõukogu on Vabariigi Valitsust keelepoliitika arendamisel ja elluviimisel nõustav kogu. Ametnike tasandil infovahetus eesti keele kui riigikeele õppe korraldamise küsimuses toimub ka riigikeele nõukojas.

Arengukava viiakse ellu programmi(de) kaudu.

Kaheksandas peatükis esitatakse arengukava maksumuse prognoos perioodiks 2021–2035.

Eelnõu koosneb kahest punktist.

Punktiga 1 esitatakse „Eesti keele arengukava 2021–2035“ arutamiseks Riigikogule.

Punkti 2 kohaselt esindab haridus- ja teadusminister Mailis Reps Vabariigi Valitsust arengukava menetlemisel Riigikogus.

3. Protokollilise otsuse mõjud

Arengukava elluviimisega luuakse võimalused ja tingimused, et Eestis oleks tagatud eesti keele elujõud ja toimimine esmase keelena igas eluvaldkonnas ning et igäihele oleks tagatud õigus ja võimalus kasutada Eestis eesti keelt. Samuti luuakse arengukava ellu viies võimalused ja tingimused eesti keele staatuse, maine ja eestikeelse kultuuriruumi arenemiseks ning teiste keelte valdamise väärtustamiseks, et Eesti inimeste keeleteadmised, -oskused ja -hoiakud võimaldaksid neil teostada end isiklikus elus, töös ja eestikeelses ühiskonnas ning toetaksid Eesti elu edendamist ja üleilmset säästvat arengut.

4. Protokollilise otsuse rakendamise kulud

Arengukava rahastatakse riigieelarvest ning Euroopa Liidu 2021–2027 finantsperioodi struktuurivahenditest.

5. Protokollilise otsuse jõustumine

Protokolliline otsus jõustub üldises korras.

6. Eelnõu kooskõlastamine

Arengukava kooskõlastasid Justiitsministeerium, Kaitseministeerium, Keskkonnaministeerium, Kultuuriministeerium, Maaeluministeerium, Majandus- ja Kommunikatsiooniministeerium, Rahandusministeerium, Siseministeerium, Sotsiaalministeerium, Välisministeerium ja Riigikantselei. Eelnõule esitasid ettepanekuid Kultuuriministeerium, Justiitsministeerium, Riigikantselei, Siseministeerium, Sotsiaalministeerium, Rahandusministeerium. Arvamust avaldasid Riigikontroll, Eesti Keele Instituut, Eesti Keeletoimetajate Liit, Eesti Keele kui Teise Keele Õpetajate Liit, Eesti Kirjandusmuuseum, Eesti Teadusagentuur, Emakeele Selts, Tallinna Ülikool ja Tartu Ülikool. Arengukava eelnõule esitati 140 ettepanekut, millest antakse ülevaade seletuskirja lisan.

Mailis Reps
haridus- ja teadusminister